

УДК 378.013

*Ганна Корінна,
аспірант кафедри теорії та
методики дошкільної освіти
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ ДО СТАТЕВО-РОЛЬОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті розглядається актуальна проблема формування у вищих навчальних закладах готовності майбутніх вихователів до статево-рольової соціалізації дошкільників. Автор здійснює концептуалізацію та аналіз сутності поняття «професійна підготовка» у педагогічній та психологічній науковій літературі. У статті подано результати наукових пошуків, що дозволило розкрити теоретичні аспекти сутності проблеми, виявити особливості професійної підготовки фахівців дошкільної освіти до роботи з дітьми в процесі їхньої статево-рольової соціалізації та визначити компоненти професійної компетенції майбутніх вихователів у цій сфері.

Ключові слова: професійна підготовка, статево-рольова соціалізація, компоненти професійної компетенції.

В статье рассматривается актуальная проблема формирования в высших учебных заведениях готовности будущих воспитателей к полоролевой социализации дошкольников. Автор осуществляет концептуализацию и анализ сущности понятия «профессиональная подготовка» в педагогической и психологической научной литературе. В статье представлены результаты научных поисков, позволило раскрыть теоретические аспекты сущности проблемы, выявить особенности профессиональной подготовки специалистов дошкольного образования к работе с детьми в процессе их полоролевой социализации и определить компоненты профессиональной компетенции будущих воспитателей в этой сфере.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, поло-ролевая социализация, компоненты профессиональной компетенции.

In this article the actual problem of the formation of institutions of higher education of future teachers to gender-role socialization of preschoolers is regarded. The author makes conceptualization and analysis of the essence of the concept of «training» in educational and psychological research literature. The paper presents the results of scientific research, which has revealed the

theoretical aspects of the nature of the problem, identify the features of professional training of preschool education to work with children in the course of their gender-role socialization and identify components of professional competence of future teachers in this area.

Key words: *training, gender-role socialization, components of professional competence.*

Якісні зміни в соціальній сфері, глибокі перетворення у змісті праці вихователя, що зумовлені соціально-економічною ситуацією в країні, впровадження сучасних технологій виховання і навчання викликають неперервні зміни у професійній виховній діяльності. Суттєві характеристики процесу професійного становлення педагога визначаються провідною роллю розвитку особистості дитини як майбутнього працівника, громадянина незалежної держави, єдністю соціальної, філософської, психологічної, педагогічної і фізіологічної природи виробничої праці вихователя [8, с. 3].

Динамічний розвиток системи вищої освіти спрямований на вдосконалення процесу професійної підготовки фахівців, у тому числі і педагогів дошкільного фаху, які були б спроможними адаптуватися до швидкоплинних змін у професійній діяльності, самостійно поповнювати професійні знання та збагачувати власний професійний досвід.

Процес підготовки компетентного фахівця, здатного розвивати професійні риси, працювати нестандартно, творчо, відповідально ставитися до своїх професійних обов'язків є однією з головних проблем професійної підготовки. Система підготовки кадрів повинна враховувати ті умови, в яких буде жити і працювати майбутній фахівець [9, с. 68].

Проблему професійної підготовки досліджували вітчизняні та російські вчені, які визначали пріоритетне завдання вищої освіти – підготовку фахівця нового рівня якості (В. П. Андрущенко, В. І. Бондарь, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, О. Г. Мороз, С. О. Сисоєва, Д. В. Чернілевський).

Питання удосконалення змісту системи підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти вивчали Л. В. Артемова, Г. В. Беленька, А. М. Богуш, З. Н. Борисова, Е. С. Вільчковський, Н. В. Гавриш, Н. М. Голота, Л. П. Загородня, Н. Ф. Денисенко, Є. Є. Карпова, О. Г. Кучерявий, І. О. Луценко, Н. В. Лисенко, М. А. Машовець, Г. О. Підкурманна, Т. І. Понімманська, І. Рогальська-Яблонська, Г. В. Сухорукова та інші.

Науковці наголошують на тому, що професійна підготовка майбутнього вихователя в сучасних умовах свідчить про розширення професійних компетенцій вихователя, що зумовлюється орієнтацією на нові тенденції розвитку освіти в Україні та пріоритети сучасності. Тому важливою особливістю у підготовці сучасного вихователя є формування в нього здатності до виховання і розвитку дошкільників у процесі їхньої статево-рольової соціалізації.

Метою статті є аналіз сутності поняття «професійна підготовка», виявлення особливостей педагогічної проблеми професійної підготовки студентів дошкільного фаху до виховання дошкільників у процесі їхньої статево-рольової соціалізації та визначення компонентів професійної компетенції майбутніх вихователів у цій сфері.

Сучасний етап розвитку системи вищої освіти характеризується інноваційним пошуком найвагоміших важелів впливу на покращення якості фахової підготовки.

Сьогоднішній педагог дошкільної освіти має бути динамічним і мобільним у змінних умовах розвитку українського суспільства й ефективно реалізувати особистісний потенціал, творчо підходити до своєї професійної діяльності [3, с. 256].

Щоб розкрити зміст поняття «професійна підготовка» слід, насамперед, проаналізувати словникові джерела, педагогічну та психологічну літературу:

Професійна підготовка – це цілеспрямований процес навчання реальних і потенційних працівників професійних знань та вмінь з метою набуття навичок, необхідних для виконання певних видів робіт [7, с. 59].

Професійна підготовка – процес і результат діяльності, спрямованої на оволодіння певним запасом професійних знань, умінь і навичок, а також якостей особистості, необхідних для успішного виконання професійної діяльності, тобто «професійної компетентності фахівця» [6, с. 5].

Професійна підготовка майбутнього педагога – це процес формування та збагачення настанов, знань і вмінь, що необхідні майбутньому фахівцю для адекватного виконання специфічних завдань навчально-виховного процесу [1, с. 40].

Слід зазначити, що фахова підготовка студентів у вищій школі базується на ефективній побудові навчального процесу, забезпечуючи поступову трансформацію пізнавальної діяльності майбутніх фахівців у професійно спрямовану. Готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності оцінюється не лише результативністю фахового становлення, але й ефективністю його особистісного зростання.

Підготовка майбутнього фахівця у вищій школі реалізується у педагогічному процесі, що як відкрита, динамічна та саморозвиваюча система (цілісне утворення) включає в себе наступні складові компоненти:

- зміст підготовки відповідно до цілей, конкретних завдань та специфіки професійної кваліфікації цієї підготовки (зміст підготовки розглядається як мета та результат фахової підготовки у відповідності до освітньо-кваліфікаційного рівня);

- педагог як конструктор та організатор процесу навчання, розвитку і виховання майбутнього фахівця;

- педагогічний інструментарій – методи, прийоми, засоби навчальної взаємодії, організаційні форми навчання;

– суб'єкт навчання як активний учасник навчальної діяльності, результатом якої є особистісне оволодіння професійним досвідом та вміння його творчо застосовувати у майбутній діяльності [4].

Варто наголосити на такому важливому компоненті професійної підготовки майбутніх вихователів як оволодіння гендерною системою знань, що сприяє формуванню світоглядних орієнтацій особистості, створення власної життєвої філософії, її самоідентифікації і самореалізації в кожній сфері суспільства. При цьому важливо, щоб майбутні вихователі були обізнані з питаннями статево-рольової соціалізації особистості дитини.

Процес статево-рольової соціалізації починається з раннього дитинства, продовжується довгі роки і відбувається стадійно; він триває до тих пір, поки продовжується спілкування з людьми різної статі, соціальне пізнання оточення, соціальна активність, а в результаті формуються нові гендерні властивості, яких потребує життя особистості в соціумі [10, с. 324].

Розглядаючи проблему статево-рольової соціалізації дошкільників, А. Аблітарова визначила, що статево-рольова соціалізація – це процес «засвоєння особистістю соціокультурних цінностей, що зумовлюють більшість наявних особливостей статево-рольової поведінки» [2, с. 7].

Не менш значущим є розуміння статево-рольової соціалізації, запропоноване В. Романовою, яка пропонує розглядати її як процес засвоєння індивідами соціокультурних цінностей, якими зумовлюється формування особливостей статево-рольової поведінки особистості. Особливу увагу автор звертає на фактори статево-рольової соціалізації, зокрема гендерні настанови; культурні стереотипи чоловічності та жіночності; відмінні засоби виховання хлопчиків і дівчаток; специфічні види праці кожної статі; диференційовані чоловічі й жіночі ролі [11, с. 10].

Статево-рольова соціалізація охоплює широке коло проблем, в основі вираження яких лежать такі принципи:

- 1) статево-рольова поведінка – це не біологічне, а соціальне явище;
- 2) статево-рольова поведінка і установки індивідів зумовлені соціонормативною культурою суспільства;
- 3) статево-рольова поведінка, з одного боку, зумовлена біологічною природою людини, а з другого детермінована логікою культури як системного цілого;
- 4) статево-рольова поведінка індивідів різних суспільств і культур має багато спільного, проте вона різноманітна, історичномінлива і звідси впливає необхідність її порівняльно-історичного аналізу;
- 5) різні соціальні групи і верства одного й того ж суспільства можуть істотно відрізнитись за своїми установками і поведінкою, а тому існують чисельні статеві, вікові, етнічні і інші гендерно-рольові культури;
- 6) окремі елементи гендерної культури пов'язані з більш загальними

соціокультурними явищами (гендерна культура пов'язана з загальною культурою). Це правильно не тільки щодо певних норм культури поведінки, але й поведінки окремих індивідів, яку можна зрозуміти тільки у зв'язку з їх конкретною соціальною належністю, статусно-рольовими характеристиками і т.ін. [10, с. 324].

В статеворольовій соціалізації можна виокремити такі функції: соціальну адаптацію, яка означає стандартизацію мови, жестів, характерних для індивідів певної статі, сприйняття гендерних стереотипів, засвоєння гендерних цінностей, значень, символів, формування соціального характеру гендера; інкультурацію – засвоєння традицій гендерної культури суспільства з метою передачі їх наступному поколінню; інтерналізацію особистості, що включає розвиток специфічної ієрархії мотивів, цінностей, інтересів, формування гендерної ідентичності, відповідності між психічною статтю і гендерною роллю [10, с. 325].

Професійну підготовку майбутніх вихователів у процесі стеворольової соціалізації дітей дошкільного віку розглядаємо як складову частину загальної підготовки фахівців дошкільної освіти, яка передбачає оволодіння ними знаннями щодо процесу стеворольової соціалізації дітей дошкільного віку, що дозволило досягати більш високого рівня осмислення цієї проблеми, враховувати приналежність дитини до певної статі та виробити практичні уміння і навички організації такої роботи з дітьми у дошкільних навчальних закладах.

Компонентами професійної компетенції майбутніх вихователів у цій сфері вважаємо такі:

– мотиваційний (особистісна готовність майбутніх вихователів до професійного удосконалювання в галузі стеворольової соціалізації особистості дитини; усвідомлення важливості стеворольової ідентифікації для подальшого становлення особистості; відкритість до нового, здатність до інновацій);

– змістовий (наявність теоретичних знань про особливості стеворольової соціалізації дітей дошкільного віку; про методи вивчення дітей та родини; вміння прогнозувати результати соціалізації з урахуванням психолого-фізіологічних особливостей статі (інтелектуальні, емоційні особливості хлопчиків та дівчаток, їхнього поводження і характеру конструювання стосунків між ними); уміння орієнтуватися в інформації щодо гендерних стереотипів, відбирати необхідне для роботи з дітьми різної статі та їхніми батьками;

– діяльнісний (вміння конструювати програму діяльності зі стеворольового виховання дітей старшого дошкільного віку, впроваджувати гендерні підходи у педагогічний процес дошкільного навчального закладу, наявність комунікативних, організаторських умінь щодо здійснення стеворольового виховання в різних формах).

Професійне становлення майбутнього вихователя в процесі його

підготовки у вищій школі передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, умінь, навичок, але і його особистісне самовдосконалення, активізацію професійної позиції, виховання таких якостей, як комунікативність, тактовність, критичність тощо. Зазначимо, що фактором успішності його професійної діяльності виявляється сформованість, цілісність його особистості [5, с. 64].

Майбутній вихователь має вдосконалювати в собі позитивні особистісні якості, оволодівати практичними вміннями та навичками щодо процесу статево-рольової соціалізації, адже це є передумовою ефективної реалізації професійних функцій вихователя.

Таким чином, успішність здійснення професійної підготовки майбутнього вихователя до виховання дітей дошкільного віку у процесі їхньої статево-рольової соціалізації залежить від оптимальності визначення системи поглядів на процес підготовки, на основі врахування змін стратегічних цілей професійної готовності та закономірностей побудови навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Аналіз досвіду сучасних наукових досліджень з питань професійної підготовки дозволяє дійти висновку, що проблема професійної підготовки фахівців дошкільної освіти до виховання дітей у процесі їхньої статево-рольової соціалізації займає одне з першочергових місць. Враховуючи важливість статево-рольової соціалізації, що розкриває багатогранний соціально-культурний аспект формування особистості вільної від гендерних стереотипів та сприяє готовності ввійти в нову соціальну систему взаємовідносин, ставить дитину перед новими завданнями, які відповідають її можливостям та новій свідомості, слід відзначити, що професійна підготовка вихователів має на меті сформувати висококваліфікованих працівників дошкільного фаху, всебічно розвиненої особистості, які б орієнтувалися на формування гармонійної особистості дошкільника.

Проведений аналіз не повністю розкриває сутність професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми в процесі статево-рольової соціалізації, тому подальшої розробки потребує питання визначення критеріїв, показників та рівнів такої готовності майбутніх працівників дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* / О. А. Абдуллина. – М., 1990. – 141 с.
2. Аблітарова А. Р. *Особливості статево-рольової соціалізації дошкільників різних етнічних груп* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / А. Р. Аблітарова. – К., 2010. – 23 с.
3. Белікова О. А. *Підготовка вихователів до розвитку особистості*

- дошкільника засобами музичного мистецтва / О. А. Белікова // Педагогіка вищої та середньої школи. – Кривий Ріг, 2013. – Вип. 37 – С. 255–261.
4. Богініч О. Л. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців дошкільної освіти [Електронний ресурс] / О. Л. Богініч // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. – 2008. – Вип. 1. – Режим доступу : http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n1_2008_st_9/
 5. Величко Т. Д. Підготовка майбутніх вихователів до формування ціннісних орієнтацій у старших дошкільників : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Т. Д. Величко. – Одеса, 2014. – 273 с.
 6. Григоренко Л. В. Формування готовності студентів педвузу до професійної діяльності в процесі самостійної роботи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. В. Григоренко. – Харків, 1991. – 18 с.
 7. Грищенко І. М. Освіта та професійна підготовка фахівців у світлі євро інтеграційних процесів / І. М. Грищенко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 7. – С. 56–61.
 8. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.
 9. Максимович О. Формування професійної компетентності у майбутніх учителів як провідне завдання сучасної освітньої політики / Ольга Максимович // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. Серія: Педагогіка та психологія. – Чернівці, 2010. – Вип. 517. – С. 67–74.
 10. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник / В. В. Москаленко. – видання 2-ге виправлене та доповнене. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.
 11. Романова В. Г. Особливості статевої ролі соціалізації підлітків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія» / В. Г. Романова. – К., 2002. – 25 с.